

COVID-19 SALGINININ TÜRK BANKACILIK SEKTÖRÜNE ETKİLERİ¹

THE EFFECTS OF COVID-19 PANDEMIC OVER TURKISH BANKING SECTOR

Dr. Sultan SARI

sarisultan51@gmail.com, ORCID iD: 0000-0002-8670-3625

ÖZET

İlk olarak Çin'in Wuhan kentinde görülen Covid-19 virüsü kısa sürede dünyaya yayılarak tüm hayatı ve ekonomik sektörleri olumsuz etkilemiştir. Dünya ülkeleri genelde piyasalara likidite desteği sunulması, düşük faiz oranlı krediler ve kredilerin yeniden yapılandırılması gibi politikalarla salgının olumsuz ekonomik etkilerini azaltmaya çalışarak ekonomide devamlılığı sağlamışlardır. Türkiye'de de hükümet karşılıksız transferler ve destek ödemelerinin yanı sıra bankacılık sektörünü de etkin bir araç olarak kullanmıştır. Özellikle kamu bankaları aracılığıyla düşük faizli, ödemesiz dönemli finansal ürünler sunulmuştur. Bankalar hem makroekonomiden etkilenen hem de etkileyen sistemik önemli kurumlar olduğundan gelişmelerin bankacılık sektörü bilançosuna ve rasyolarına yansımaları önemlidir. Bu çalışmada Covid-19 salgınının 2019-2020 bankacılık sektör bilançoları ve rasyolarına etkisi tablolar ve grafikler yardımıyla analiz edilmektedir. 2020 yılı başlarından itibaren sektörde mevduatlar hızlıca artmıştır. Bu da kriz koşullarında bankalara olan güvenin göstergesidir. Özellikle Haziran 2020'den sonra TP ile YP mevduat arasındaki makas YP lehine artmıştır. Salgının yarattığı kriz koşulları nedeniyle mevduatın krediye dönüşüm oranının düştüğü ve düşme eğiliminin devam ettiği görülmektedir. Destek tedbirleri kapsamında kullanılan ya da yenilenen krediler nedeniyle kredilerin 2020 yılında arttığı görülmektedir. TP parası kredilerde artış ivmesi düşmesine karşın artma eğilimi 2020 yıl sonuna kadar devam etmiştir. Bu artış da özellikle kamu bankalarının etkili olduğu söylenebilir. YP kredilerde artış eğiliminin Ekim 2020'den itibaren düştüğü görülmektedir. Bu da toplam kredilerin eğilimini düşme yönünde etkilemiştir. Nitekim kredilerin aktifler içindeki yüzdesi özellikle 2020 yılı ikinci yarısında düşmüştür. 2020 yılı boyunca takipli krediler artmıyor görünürken ayrılan karşılıkların oranındaki hızlı artış dikkat çekicidir. Oysa ekonominin gerilediği dönemlerde sorunlu krediler artar. Bu aksi durum destek tedbirleri kapsamında vadesi gelen taksitlerin ötelendiği ya da ödenmeyen kredilerin yenilendiği ile açıklanabilir. Ayrıca Ekim ayı sonrasında takipli alacakların da artış trendinde olduğu görülmektedir. Son olarak Türk bankacılık sektörünün sermaye oranının yüksek olmasına rağmen finansal kaldıraç oranının arttığını da belirtmek gerekmektedir. Tüm bu gelişmeler sonucunda sektörün aktif kârlılık oranının özellikle son 3 ayda önceki yılın aynı dönemine göre azaldığı da görülmektedir.

89

Anahtar Kelimeler: COVID-19 salgını, Türk bankacılık sektörü, bilanço ve rasyo analizi

ABSTRACT

The Covid-19 epidemic that started firstly in Wuhan, China, shortly spread to the World and influenced negatively all the life and economic sectors. The World countries survived their economies generally by attempting to decrease negative effects of the pandemic by liquidity to the market, low interest loans and renewing loans policies. The government even in Turkey used the banking sector as an effective tool as well as cash aids and unrequited transfers. Especially by public banks, it is

¹ Bu çalışma 1-20 Mart 2021 tarihinde Ankara'da düzenlenen Küresel Pandemiler ve Multidisipliner Covid-19 Çalışmaları Uluslararası Sempozyumu(International Symposium on Global Pandemics and Multidisciplinary Covid-19 Studies)'nda bildiri olarak sözlü sunulmuştur.

submitted some financial products with low interest and grace period. The reflections of all these developments to the banking sector balance sheet and ratios is important because banks are systemically important institutions that both influence macro economy and influenced from macro economy. In these study, it is analysed COVID-19 pandemic effects' to the banking sector balance sheets and ratios between 2019-2020 by tables and graphs. The deposits in the sector increased rapidly after 2020 first term. It is an indicator of the trust to the banks in the crisis. Especially after June 2020, deposits in foreign money increased more than TL. However, it is seen that the rate of credits and deposits decreased and going on decline trend because of current crisis atmosphere. It is seen still that the credit usage increased in 2020 because of allocated and renewed loans under the support measures. The rising trend in credits over TL went on until the end of 2020 despite of decline of the acceleration of rising. It can be said that the public banks played important role in these credit rising. It is seen that the rising trend in credits in foreign money decreased after October 2020 and so it results to decrease the trend of total credits. Hence, the percentage of loans in assets decreased in 2020 especially in the half of 2020. However, while it is seen nonperforming loans are not increasing during 2020, it is remarkable for the rapid rising in the loan loss provisions. In fact, the nonperforming loans increased when the economy declined. That reverse effect can be explained by having postponed the loan instalment or renewing the nonperforming loans under the support measures. Moreover, the nonperforming loans have a tendency to increase after October 2020. Finally, it is indicated that though the capital adequacy ratio in Turkish banking is high, the leverage ratio is increasing as well. As a result, it seen that the return on assets of Turkish banking sector decreased especially in the last 3 mounts in 2020 in comparison to 2019.

Key Words: COVID-19 pandemic, Turkish banking sector, balance sheet and ratio analysis

1.GİRİŞ

İlk olarak Çin'in Wuhan kentinde görülen Covid-19 virüsü kısa sürede dünyaya yayılarak tüm hayatı ve ekonomik sektörleri olumsuz etkilemiştir. Dünya ülkeleri genelde piyasalara likidite desteği sunulması, düşük faiz oranlı krediler ve kredilerin yeniden yapılandırılması gibi politikalarla salgının olumsuz ekonomik etkilerini azaltmaya çalışmışlardır. Türkiye'de de hükümet karşılıksız transferler ve destek ödemelerinin yanı sıra bankacılık sektörünü de etkin bir araç olarak kullanmıştır. Özellikle kamu bankaları aracılığıyla düşük faizli, ödemesiz dönemli finansal ürünler sunulmuştur.

Türkiye'de finansal sistemin %83' ü bankalardan oluşmaktadır. Bankalar finansal aracilar olarak sistemik öneme sahip kurumlardır. Ekonomik yapının şekillenmesinde, piyasaların genişlemesinde ve finansal piyasalara dönük politikaların geliştirilmesinde etkisi büyüktür. Faaliyetleri ile ekonominin tüm aktörlerini etkiler. Kısaca, bankalar hem makroekonomiden etkilenen hem de etkileyen sistemik önemli kurumlar olduğundan Covid-19 salgınının ve alınan önlemlerin bankacılık sektörü bilançosuna ve rasyolarına yansımaları incelenmeye değerdir.

Burada iktisadi yazında “Covid-19 salgını ve bankacılık sektörüne” ilişkin yapılan çalışmaların kısa bir özeti verildikten sonra, Covid öncesi (2019) ve sonrası (2020) bankacılık sektörü kümülatif bilançoları karşılaştırılarak tablo ve grafikler yardımıyla analiz edilmiş ve Covid-19 salgınının Türkiye bankacılık sektörüne etkileri tespit edilmeye çalışılmıştır. Zira bankacılık sektörünün istikrarı ekonominin de istikrarıdır. Çalışma bir özet sonuç değerlendirme ile son bulmaktadır.

2.İKTİSADİ YAZIN TARAMASI

Bilindiği üzere, Minsky(2013) için “bankacılık” hem “yatırımları ve ekonomik büyümenin finansmanını sağlayan esas faktör” hem de “istikrarsızlığa neden olan ve bunu büyütme eğiliminde olan yıkıcı bir güç” tür. Çünkü en önemli fonksiyonu “mali aracılık” ve dolayısıyla en temel faaliyeti “kredi vermek” olan bankaların kriz dönemlerinde sorunlu kredileri artar. Bu nedenle kredi analizleri temeldir, önemlidir. Çünkü en temel faaliyeti kredi vermek olan bankaların maruz kaldıkları en temel risk de kredi riskidir. Bir bankanın bilançosunun %80'inden fazlası kredi riski ile ilişkilidir ve dolayısıyla bir bankayı başarısızlığa uğratan sorunların en başında kredi riski gelmektedir. O yüzden

kredi riskinin yükselmesi bir alarm sinyalidir(Sarı,2020:145). Goodel'in (2020:3-4) de belirttiği gibi; "bankacılık sektörü doğası gereği ekonominin gerilediği dönemlerde sorunlu krediler ve aşırı işlem hacmi nedeniyle savunmasız kalmaktadır. Daha önceki HIV salgınlarında olduğu gibi bireysel tedaviler için yaşanan büyük ölçekli mevduat çekilmeleri bu sektör için sorun oluşturmaktadır".

Mishkin (2007/2011), bankaların gelişmiş ve gelişmekte olan tüm ekonomilerdeki önemli rolü nedeni ile "bankacılık sektörü sorunlarına" ve de özellikle "gelişmekte olan ülkelerde bankacılık sektörü sorunlarının finansal krizlere dönüşme riski ya da finansal krizlerdeki etkisinin daha büyük olduğuna" dikkat çekmektedir. Çünkü ;"eğer bankalar bilançolarındaki tahribattan zarar görürse ve bu nedenle sermayelerinde bir azalma ortaya çıkarsa, bankaların kredi verebileceği kaynaklar azalacak ve banka kredileri düşecektir. Verilen kredilerdeki bu azalış, daha sonra yatırım harcamalarında bir azalmaya yol açarak iktisadi faaliyetleri yavaşlatacaktır. Eğer bankaların bilanço yapılarında bozulma aşırı ise banka iflasları başlayacak ve korku, bir bankadan diğer bankaya yayılabilecek, bu durum sağlıklı bankaların da kapanmasına neden olabilecektir. Sonuçta ortaya çıkan birçok bankanın iflas etmesi durumu, banka paniği olarak bilinmektedir" (Mishkin, 2007/2011:207).

Lagoarde-Segot ve Leoni (2013:1-18) de örneğin AIDS ve sıtma gibi büyük bir pandeminin etkisi arttıkça, gelişmekte olan bir ülkede bankacılık sektöründe çöküş olasılığının artacağını standart teorik bir modelle ortaya koymaktadır. Leoni(2013:225) "Gelişmekte Olan Ülkelerde HIV/AIDS ve Bankacılık İstikrarı (HIV/AIDS and Banking Stabibility In Developing Countries)" başlıklı çalışmada da salgının yayılmasının kişilerin sağlık harcamalarını artırarak mevduat çekilişlerine ve mevduat çekilişlerinin de bankacılık sektörünü riske soktuğunu" belirtmektedir.

Duran ve Acar(2020) da COVID-19 salgının küresel ekonomiye olan etkilerini sektörel olarak analiz ettikleri ve makroekonomik ve sosyo-kültürel sonuçlarını tartıştıkları çalışmalarında;"...böyle bir dönemde yoksul kesimlere sağlanan kredilerin baskılanması sorununun bankaları ve finans kurumlarını olumsuz olarak etkileyeceğine" dikkat çekerek "pek çok sektörde işyerlerinin kapanması, üretimin yavaşlaması veya büsbütün durması, satışların azalması, çalışanların evde kalmaya zorlanmasının kaçınılmaz şekilde borçların çevrilmesini olumsuz etkilediğini ve geri dönmeyen kredilerin arttığını" ifade etmektedir. Onların da belirttiği gibi, bankacılık ve finans sektöründe yaşanması kaçınılmaz sorunları hafifletebilmek için hükümetler ve merkez bankaları likidite sağlama, şirketlerin vergi ve kredi borçlarını erteleme, KOBİ'lere yardım gibi çeşitli destekler sağlama yoluna gitmektedirler.

Arslan ve Bayar (2020), "Covid-19 Salgını, Ekonomik Etkileri ve Küresel Ekonominin Geleceği" başlıklı çalışmalarında;"Salgın, ekonominin reel yönüyle mal, ücret ve faktör piyasalarını; finansal yönüyle de para politikası otoritesi Merkez Bankası başta olmak üzere, bankacılık vb. kurumların tercihlerini ve ihtiyatı politikalarını etkileyerek ekonomik ilişkiler ağını başka bir mecraya dönüştürdüğünü ve bu sürecin hastalık ve ölümle neticelenmesinin ekonominin arz ve talep ayağını derinden etkilediğini" belirterek içinde bulunulan durumu "kriz" olarak tanımlamışlardır. Ama, onlara göre, diğer krizlerden farkı "bir virüsün neden olması" ve "reel sektörden kaynaklı bir arz şokunun işgücü piyasası ve finansal piyasayı etkileyerek talep şokuna neden olmasıdır".

Çolak ve Özekin(2020) çalışmalarında "küresel salgının banka kredilerine etkilerini global düzeyde 125 ülkeyi banka ve ülke özelliklerini de tanımlayarak" incelemişler ve bu sağlık krizinden çok etkilenen ülkelerde kredilerin azaldığını, özellikle de küçük bankaların, yabancı bankaların, devlet bankalarının ve düşük aktif kârlılığı olan bankaların kredilerinin bu şoktan daha fazla olumsuz etkilendiklerini tespit etmişlerdir. Ayrıca, finansal aracıları (bankaların), kredi ve tahvil piyasaları az gelişmiş ülkelerde kredilerin coronavirus salgınından daha olumsuz etkilendikleri sonucuna varmışlardır.

Bayar ve Varışlı(2020) çalışmalarında "Covid-19 salgının Türkiye'de tüketici kredileri hacmi üzerindeki etkisini", 2013-02 ve 2020-05 zaman aralığında aylık veriler kullanarak En Küçük Kareler zaman serisi regresyon metodu ile incelemişlerdir. Modelde bağımlı değişken olarak Türkiye'de tüketici kredilerinin hacmi aylık veri bazında alınmıştır. Covid-19 salgını ise 'COVID' ismiyle kukla değişkenler olarak temsil edilmiştir. COVID kukla değişkeni ile toplam tüketici kredileri (TKREDI)

arasında beklenildiği gibi istatistiki olarak anlamlı ve pozitif bir ilişki bulunmuştur. Bu durum ise koronavirüs salgınının tüketici kredilerinde bir artışa sebep olduğunu açıklamaktadır.

Bekci vd(2020) ise çalışmalarında, “Türkiye’deki bankaların COVID-19 sürecinde alınan tedbirler sonucunda toplam verilen krediler/toplam mevduat rasyosu ne ölçüde etkilendi?” sorusuna cevap aramışlardır. 9 bankanın 2019/1-2020/2 aralığındaki çeyrek dönem verileri kullanılarak GM (1,1) tahmin modeli ile uygulama yapılmıştır. Analiz sonucunda gelecek 4 çeyrek dönem (2021 2. çeyreğe kadar) için seçili bankaların aktif kalitelerini gösteren oranın tahmin değerleri hesaplanmıştır. Gelecek dönemler için hesaplanan tahmin değerlerine göre; 6 bankanın aktif kalitelerini gösteren oranlarda, azalan bir eğilim yaşanacağı öngörülmektedir; 3 bankanın ise aktif kalitelerini gösteren oranlarında artan eğilim göstereceği öngörülmektedir.

Güler(2020) çalışmasında özel ve yabancı sermayeli beş bankanın hem müşterileri hem de çalışanlarına yönelik aldıkları tedbirleri incelemiştir. Buna göre; “bankaların müşterilerini şube dışındaki internet mobil bankacılık ATM çağrı merkezi gibi alternatif kanallara yönlendirdikleri, kredi ve kredi kartları ödemeleri için öteleme yaptıkları, çalışanlar açısından da şube çalışma saatlerinin değiştirilmesi, uzaktan ve dönüşümlü çalışma modeline geçilmesi, maske eldiven gibi koruyucu ürünlerin temin edilmesi, çalışma ve sosyal alanların sosyal mesafe kuralları gözetilerek düzenlenmesi, eğitim ve toplantıların dijital kanallar ile yapılması, hamile ve kronik rahatsızlığı olan çalışanlara idari izin kullandırılması uygulamalarına gidildiği” görülmüştür.

Bu yönde, Beybur ve Çetinkaya(2020) çalışmalarında dijitalleşme konusunda diğer sektörlere göre daha ileri düzeyde olan bankacılık sektörünün dijital ürün/hizmetlerinin kullanım verilerini analiz etmişler ve sonucunda “Türkiye’de pandeminin başlamış olduğu 2020 yılı Mart döneminden bu yana bankacılık sektöründe dijital bankacılık kanallarının tamamının aktif bir şekilde kullanıldığı ve bu şekilde pandeminin bankacılık sektörü üzerinde yaratacağı olumsuz etkilerin azaltıldığı” tespit etmişlerdir.

Şensoy vd(2020:22-23)’nin çalışmalarında; “Son bir ay içinde düşük faiz ortamı ve konut sektörünü canlandırmayı amaçlayan teşvikler nedeniyle bankacılık sektöründe mevduat artışı duraksadığı, kredi hacminin ise yükseldiği” belirtilerek bu gelişmelerden “katılım bankalarının mevduat bankalarına kıyasla daha fazla etkilendiği ve toplanan fonlarda çok küçük düşüşler, kullandırılan fonlarda ise mevduat bankalarından daha yüksek bir oranda büyüdüğü” yapılan sayısal analizlerle ortaya konulmuştur.

Ersoy vd(2020:148)’ne göre ise; “Bankacılık sektörü hem talep yönünden hem de üretim kapasitesinin artırılabilmesi için kritik öneme sahiptir. Pandeminin geçici olduğu kabul edilecek olursa likidite ihtiyacının artması beklenecek ve bu likiditeyi ancak sağlıklı bir bankacılık sistemi sağlayabilecektir. Fakat şok nedeniyle kredilerin yaygın şekilde ödenmeme eğilimine girmesi durumunda bankalar ve kredilendirme süreçleri sıkıntıya düşebilecektir. Burada bankaların kayıplarının artması yeni kredilerin verilir verilmemesinin önemli bir göstergesini oluşturacaktır. Ekonomik yavaşlamanın kalıcı olması durumunun ise kredi arzının kısılmasının ötesinde, reel sektörün ve hane halkının kredi talep etmemesi ile sonuçlanması mümkün bulunmaktadır.”

Li vd’nin(2021:495) çalışması da göstermiştir ki: “Covid-19 salgını optimal banka faiz oranını düşürür, hükümetin sermaye desteği marjı artırır ve hem salgın hem sermaye desteği gölge bankacılıktan kazanca zarar verir. Salgın bankacılık risklerini artırma eğilimli ve bu nedenle bankacılık sektörünün istikrarını negatif yönde etkiler”.

Beck(2020)’e göre de ; “Uzun bir dalgalanma ve daralma banka kredi portföylerini ve borç ödeme pozisyonlarını baskılayacaktır. Bankacılık kırılganlığının tek kaynağı ödenemeyen krediler olacaktır. Ama hemen değil 2020 yılının ikinci yarısında...Fon piyasasına ulaşım kaybı, ödenmeyen krediler bilançolara yansımada çok daha önce, kolaylıkla sistemik kırılganlıklara yol açabilecektir.”

Nitekim Giese ve Haldane(2020) de Global Finans krizi ile Covid-19 krizi boyunca bankaların ve finansal sistemlerin dirençliliğini karşılaştıran bir çalışma yapmışlar ve benzer uyarılarda bulunmuşlardır. Onlara göre, ilk olarak, global krizden beri global varlıklar içindeki payı artan bir

grafik sergilediği için, bankacılık dışı, piyasa temelli finans kesimi daha fazla incelenmeli ve takip edilmelidir. Bankacılık-dışı finans kesimindeki bir sorunun ulusal ve global düzeyde yayılma etkisine dikkat çekiyorlar. Ayrıca, ikinci olarak, stres testi senaryolarının makro ekonomik temelli olduğunu belirterek Covid-19 salgını gibi ekstrem durum ve olaylara göre yeniden dizayn edilmeleri gerektiğini düşünüyorlar. Üçüncü olarak, teknoloji ve finansal hizmetler ilişkisine de dikkat çekerek bunun Covid-19 salgıyla birlikte hem fırsat hem de risk yarattığını vurguluyorlar. Son olarak Covid-19 salgının bankacılık sektörünün hayati önemi nedeniyle bu sektöre şok emiciden (shock-absorber) ziyade geçmişte olduğu gibi şok transfer edici (shock-transmitter) bir fonksiyon yükleyerek Covid-19 krizinin daha da kötü olabileceği konusunda uyarıyorlar. Onlara göre ekonomiyi desteklemek ve daha büyük kayıplardan korunabilmek için sermaye ve likidite tamponları anahtar unsurlar olacaktır.

İktisadi yazından bu seçilmiş güncel çalışmalardan sonra aşağıda Türkiye ekonomisi ve bankacılık sektörüne yönelik alınan önlemler özetlenmeye çalışılmaktadır.

3. TÜRK BANKACILIK SEKTÖRÜNE YÖNELİK TEDBİRLER

Salgının ekonomik hayata olumsuz yansımalarının azaltılmasına yönelik olarak 100 milyar liralık ilk önlem paketi 18 Mart 2020 tarihinde açıklanmış, yasal düzenleme gerektiren ilgili hususlar da 25 Mart 2020’de yasalaşmıştır. Paket, üç başlık altında toplanabilir (TCMB,2020a:70-72):

1-Mali tedbirler (Krizden en çok etkilenen hizmet alt sektörleri ile demir-çelik, otomotiv ve tekstil-konfeksiyon gibi imalat sektörlerinde muhtasar ve KDV tevkifatı ile SGK primlerinin Nisan, Mayıs ve Haziran ödemelerinin 6 ay ertelenmesi, konaklama vergisinin 2020 yılında uygulanmaması, otel kiralamalarına ilişkin irtifak hakkı bedelleri ve hasılat payı ödemelerinin Nisan, Mayıs ve Haziran ayları için 6 ay süreyle ertelenmesi, iç havayolu taşımacılığında 3 ay süreyle KDV oranının % 18’den % 1’e indirilmesi, asgari ücret desteğinin devam etmesi, bazı vergi beyanname sürelerinin uzatılması)

2- Finansal erişimi rahatlatıcı finansal tedbirler (Salgına karşı alınan tedbirlerden etkilendiği için nakit akışı bozulan firmaların bankalara olan kredi anapara ve faiz ödemelerinin asgari 3 ay ertelenmesi ve gerektiğinde bunlara ilave finansman desteğinin sağlanması, ihracatçıya stok finansmanı desteği verilmesi, reeskont kredilerinin geri ödemelerinin 90 gün uzatılması, bu dönemde işlerinin olumsuz etkilendiğini beyan ederek talepte bulunan esnaf ve sanatkârların Halkbank’a olan kredi borçlarının, Nisan, Mayıs ve Haziran ayları anapara ve faiz ödemelerinin 3 ay süreyle ve faizsiz olarak ertelenmesi, KGF limitinin 25 milyar TL’den 50 milyar TL’na çıkarılarak teminat sorunu nedeni ile kredi alamayan firmaların banka kredilerine erişiminin kolaylaştırılması, firmalara çalışan sayısında azaltma yapmamaları koşuluyla “İşe Devam Kredi Desteği” verilmesi, satış fiyatı 500 bin TL altındaki konutlarda kredilendirilebilir miktarın %80’den %90’a yükseltilmesi, vatandaşlar için uygun ve avantajlı şartlarda sosyal amaçlı kredi paketlerinin teşvik edilmesi, Nisan, Mayıs ve Haziran aylarında temerrüde düşen firmaların kredi siciline “mücbir sebep” notu düşülmesinin sağlanması).

3- İstihdamın sürekliliğini sağlamaya ve dezavantajlı kesimleri korumaya yönelik sosyal tedbirler (Kısa çalışma ödeneği ile üretime ara veren işyerlerinde çalışanlara 3 ay süreyle geçici gelir desteğinin sağlanması, 2 aylık telafi çalışma süresinin 4 aya çıkarılması, mevzuattaki esnek ve uzaktan çalışma modellerinin daha etkin hale getirilmesi, en düşük emekli maaşının 1500 TL’na yükseltilmesi, emeklilere ödenen bayram ikramiyesinin öne çekilerek Nisan ayında verilmesi, Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı’nın belirlediği kriterlere göre ihtiyaç sahibi ailelere yapılacak nakdi yardımlar için ilave 2 milyar TL’lık bir kaynak ayrılması, tek başına yaşayan 80 yaş üstü yaşlılar için sosyal hizmet ve evde sağlık hizmetlerinden oluşan periyodik takip programının devreye alınması. Daha sonra bu tedbirler genişletilmiştir.)

Kısaca, vergi yükümlülüklerine ilişkin destekler, kredi desteği (bireylere ve firmalara düşük faiz, ödemesiz dönem gibi avantajları bünyesinde barındıran devlet destekli krediler ve finansal ürünler), kısa çalışma ödeneği, ihtiyaç sahibi insanlara yardım gibi desteklerden oluşmaktadır.

BDDK tarafından 31.12.2020 tarihine kadar her türlü kredi ve alacakların, “donuk alacak” olarak sınıflandırılması için 90 gün olan süre 180 güne çıkarılmış, yeniden yapılandırılacak alacakların “Üçüncü Grup-Tahsil İmkânı Sınırlı Krediler” hesabına aktarılma zorunluluğu

kaldırılmıştır. Aynı zamanda 500.000-TL ve altında konut kredisi kullanacakların konut değerinin %90'ı değeri kadar kredi verilecektir.

TCMB tarafından; 17 Mart, 31 Mart ve 17 Nisan 2020 tarihlerinde COVID-19 krizinin ekonomik ve finansal etkilerini sınırlamak amacıyla alınan tedbir paketleri 4 amaca odaklanmıştır(Fırat,2020:218):

1-Bankalara TL ve YP likidite yönetiminde esneklik sağlamak.

2-Reel sektöre kredi akışının kesintisiz devamını sağlamak ve ihracatçı firmalara desteklemek

3-Reeskont kredi düzenlemeleri ile ihracatçı firmaların nakit akışını desteklemek.

4-Devlet İç Borç Senetleri Piyasası Likiditesini destekleyerek parasal aktarım mekanizmasını güçlendirmek.

Bu amaçlar doğrultusunda TCMB(2020b,2020c,2020d) tarafından;

- 17 Mart 2020 tarihli Para Politikası Kurulu toplantısında politika faiz oranı 100 baz puan indirilerek %9,75 seviyesine getirilmiştir.
- Bankaların tüm likidite talebinin karşılanacağı açıklanmıştır.
- Piyasa yapıcılığı sisteminin desteklenmesi amacıyla piyasa yapıcı bankalara Açık Piyasa İşlemleri çerçevesinde tanınan likidite imkânına ilişkin limitler artırılmıştır.
- Reel kredi büyüme koşullarını sağlayan bankalar için yabancı para zorunlu karşılık oranları tüm yükümlülük türlerinde ve tüm vade dilimlerinde 500 baz puan indirmiştir.
- Mevduata ilave olarak 91 gün vadeli repo ihaleleri açılmasına karar verilmiştir.
- Reeskont kredi düzenlemeleri ile ihracatçı firmaların nakit akışı düzenlenerek, banka reeskontları aracılığı ile 60 Milyar TL kaynak kullanılmıştır.
- 31 Mart 2020 tarihinde geçici bir süre için piyasa yapıcı bankalara, İşsizlik Sigortası Fonu'ndan satın aldıkları DİBS'lerini TCMB'ye satma imkânı ve açık piyasa işlemleri çerçevesinde tanınan likidite imkanını artırma olanağı sağlanmıştır.
- 05.06.2020 tarihinde, yukarıda sözü edilen 60 milyar TL'na kadar TL cinsi ihracat ve döviz kazandırıcı hizmetler reeskont kredisinin, TL cinsi tahsis edilen 20 Milyar TL'lık imkanın, ülkemiz açısından kritik önemde olan selektif sektörlerdeki yatırımların desteklenmesi amacıyla, daha verimli bir şekilde yatırım taahhütlü avans kredisi olarak kullanılmasına karar verilmiştir. Kalan 40 milyar TL'lık limitin; 20 milyar TL Türk Eximbank, 10 milyar TL kamu bankaları, 10 milyar TL ise diğer bankalar aracılığıyla kullanılmaya devam edileceği bildirilmiştir.

Özetle; bankacılık ve bankacılık dışı finans kuruluşlarına yönelik hayata geçirilen düzenlemelerle firmaların salgın süresince yaşayabileceği likidite sıkıntıları ile döviz kurunda oluşabilecek oynaklıkların hem firmaların hem de bankaların bilançolarında neden olabileceği olası olumsuzlukları önleyerek kredi kanalının sağlıklı bir şekilde işlemesi amaçlanmıştır.

Aşağıda Covid-19 salgını ve bu salgının olumsuz etkilerine azaltmaya yönelik tedbirlerin Türkiye bankacılık sektörü kümülatif bilançosu üzerindeki etkileri tablolar ve grafikler yardımıyla incelenmiştir.

4. TABLOLAR ANALİZİ

Öncelikle belirtmek gerekir küresel salgın her açıdan tüm toplumu etkilemiştir. Ekonomik sektörlerdeki daralmanın dışında salgına karşı alınan önlemler de bankacılık sektörünü ve bilançosunu etkilemiştir. Bu bağlamda çalışmada salgın öncesi 2019 ve salgın sonrası 2020 yılı bankacılık sektörü kümülatif bilançosu ele alınmaktadır.

Türk bankacılık sektöründe Aralık 2020 itibarıyla; 34 mevduat, 14 kalkınma ve yatırım, 6 katılım bankası olmak üzere toplam 54 banka faaliyet göstermektedir. Toplam şube sayısı 11.189 adet ve toplam personel sayısı 203.224 kişidir (BDDK,2021:1)

Bilindiği üzere bankaların en önemli fonksiyonu “mali aracılık” ve dolayısıyla en önemli faaliyeti krediler olup banka bilançosunun aktifinde yer almaktadır. Türk bankacılık sektörünün aktif büyüklüğü Aralık 2020 döneminde bir önceki yıl sonuna göre % 36,0 artarak 6.108 milyar TL olmuştur. 2020 Aralık döneminde, bankacılık sektörünün toplam aktiflerine göre mevduat bankaları % 87, kalkınma ve yatırım bankaları % 6 ve katılım bankaları % 7 paya sahiptir. Sahiplik grubu ayrimına göre; kamu bankaları % 45, yerli özel bankalar % 30 ve yabancı bankalar % 25 paya sahiptir(BDDK,2021: 2-3). Türkiye bankacılık sektörü mevduat bankacılığı temellidir ve kamu bankaları ağırlıklıdır, yabancı payı yüksektir.

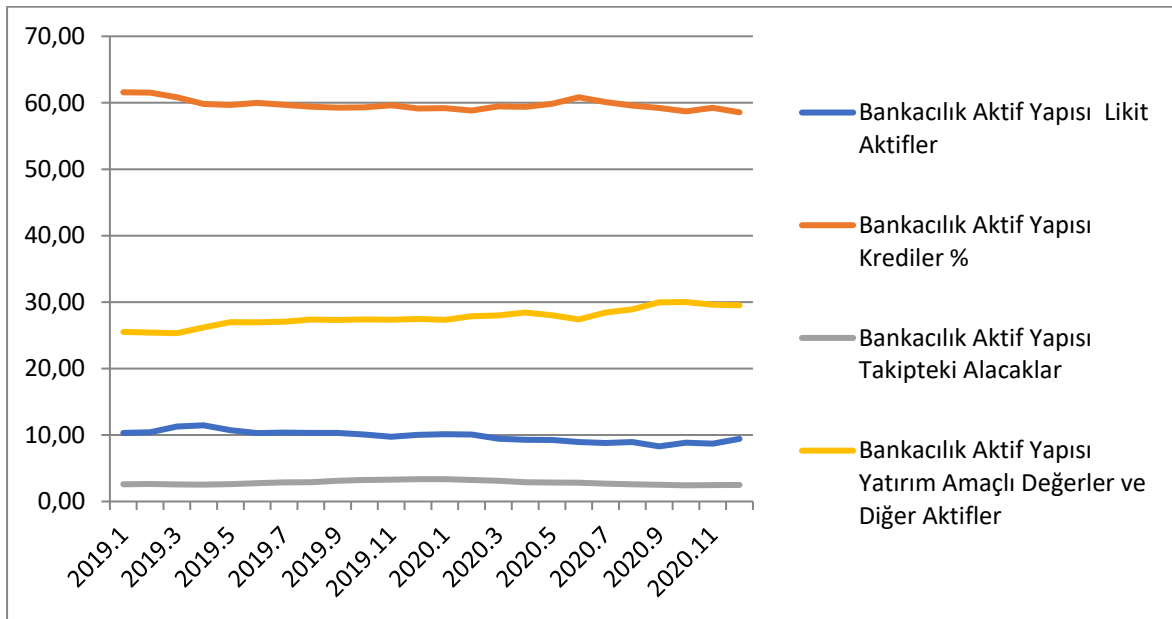
Aşağıdaki Tablo 1’de görüldüğü gibi, 2020 yılında yani Covid-19 salgını sonrasında bankaların likit değerleri bir önceki yıla göre azalmıştır. Covid-19 salgınına ilişkin tedbirler kapsamında birey ve firmalara sunulan kredi desteği ile krediler nominal olarak artsa da aktif içindeki payının özellikle 2020 yılının ikinci yarısından sonra azaldığı görülmektedir. Bu durum bir sonraki grafikte (Şekil 1) daha açık gözlenebilir. Buna mukabil Yatırım Amaçlı Değerler ve diğer aktiflerin arttığı görülmektedir. Bu da bankaların elindeki kamu kağıtlarının özellikle 2020 yılı ikinci yarısından sonra arttığı şeklinde yorumlanabilir (Şekil 1).

Tablo 1. Bankacılık Aktif Yapısı(%)

	Likit Aktifler	Krediler %	Takipteki Alacaklar	Yatırım Amaçlı Değerler ve Diğer Aktifler
2019.1	10,31	61,58	2,59	25,52
2019.2	10,41	61,53	2,64	25,42
2019.3	11,28	60,82	2,57	25,33
2019.4	11,46	59,82	2,53	26,19
2019.5	10,73	59,68	2,61	26,99
2019.6	10,30	59,99	2,75	26,96
2019.7	10,37	59,70	2,87	27,06
2019.8	10,32	59,40	2,90	27,38
2019.9	10,31	59,26	3,11	27,32
2019.10	10,08	59,31	3,23	27,39
2019.11	9,74	59,62	3,30	27,34
2019.12	10,03	59,14	3,36	27,47
2020.1	10,13	59,19	3,35	27,33
2020.2	10,07	58,83	3,24	27,87

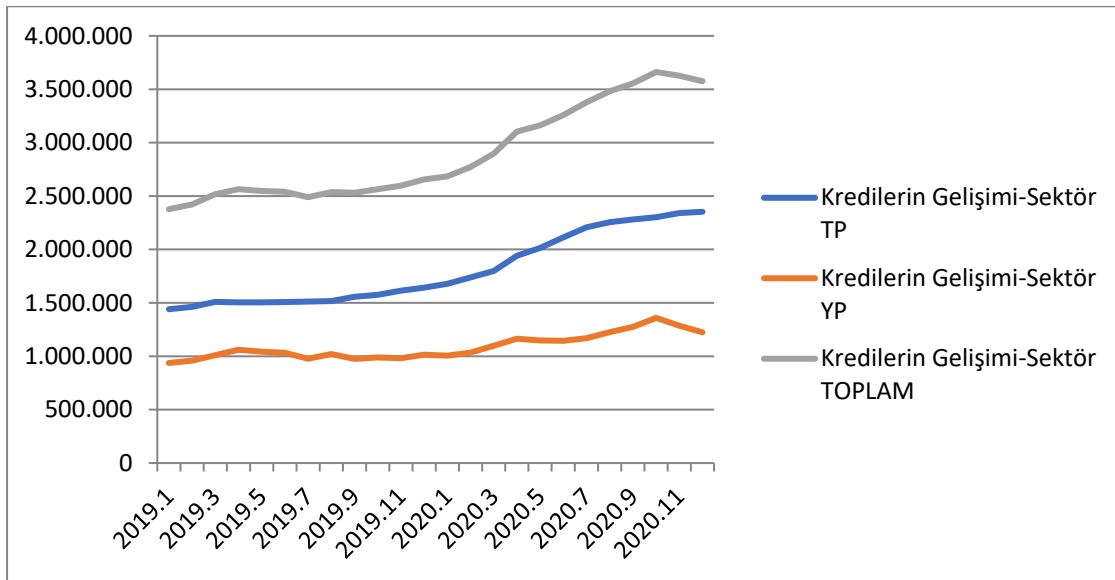
2020.3	9,45	59,45	3,11	27,99
2020.4	9,28	59,39	2,90	28,43
2020.5	9,27	59,85	2,85	28,03
2020.6	8,94	60,83	2,82	27,41
2020.7	8,79	60,11	2,68	28,42
2020.8	8,94	59,56	2,58	28,91
2020.9	8,30	59,22	2,52	29,97
2020.10	8,84	58,72	2,44	30,01
2020.11	8,70	59,23	2,46	29,62
2020.12	9,43	58,57	2,50	29,51

Kaynak: BDDK

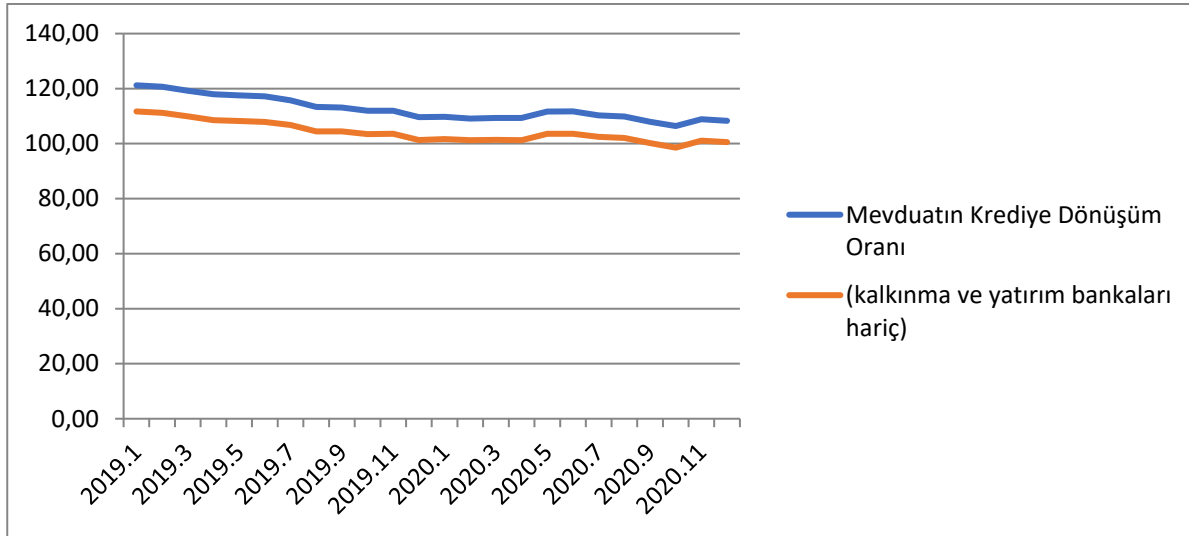
Şekil 1 Bankacılık Aktif Yapısı

Aşağıdaki grafik (Şekil 2) ise kredilerdeki nominal artışı yansıtmaktadır. Özellikle TP kredilerdeki artış dikkat çekicidir. Aralık 2020 döneminde, 3.576 milyar TL olan toplam kredi tutarının 2.353 milyar TL'si TP kredilerden, 1.223 milyar TL'si YP kredilerden oluşmaktadır(BDDK,2021:10). Mevduatta TL'dan kaçılırken kredilerde TL tercih edilmesi Covid-19 kriz koşullarının ve ekonomideki kötü gidişin de bir yansımasıdır.

Şekil 2. Kredilerin Gelişimi

Bunun sonucu olarak likidite rasyolarından biri olan mevduatın krediye dönüşüm oranının da düştüğü görülmektedir (Şekil 3). Söz konusu oran Ocak 2019’da % 111.70 iken Aralık 2019’da % 101.31, Aralık 2020’de ise % 100.55 olarak gerçekleşmiştir. Bu da 9 bankanın 2019/1-2020/2 aralığındaki çeyrek dönem verilerini kullanarak mevduatın krediye dönüşümü konusunda tahmin modeli geliştiren Bekci vd’nin (2020) 9 bankanın 6’sında yani çoğunluğunda söz konusu oranın azalacağı öngörüsü ile uyumaktadır.

Şekil 3 Mevduatın Krediye Dönüşüm Oranı

Ayrıca toplam krediler içerisinde en yoğun üç sektörün; % 7,67 pay ile inşaat, % 6,80 pay ile elektrik, gaz ve su kaynakları ürt. dağıt. san. ve üçünü sıradaki sektörün % 6,66 ile toptan ticaret ve komisyonculuk olduğunu da belirtmek gerekmektedir (BDDK,2021:11).

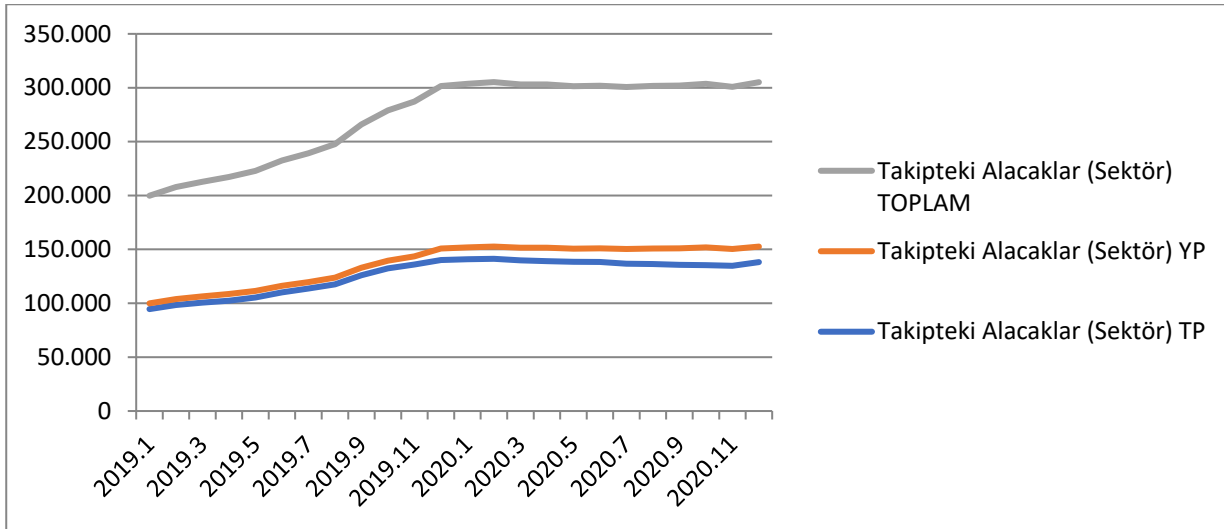
Bir aktif kalemi olarak takipteki alacaklara bakıldığında, nominal olarak artmasına rağmen aktif yüzdesinin azaldığı görülmektedir. Oysa ekonominin gerilediği dönemlerde sorunlu krediler artar. Bu aksi durum destek tedbirleri kapsamında vadesi gelen taksitlerin ötelendiği ya da ödenmeyen kredilerin yenilendiği ile açıklanabilir.

**Tablo 2. Takipteki Alacaklar
(Sektör)**

	TP	YP	TOPLAM	Aktif Payı (%)
2019.1	94.591	5.311	99.902	2,59

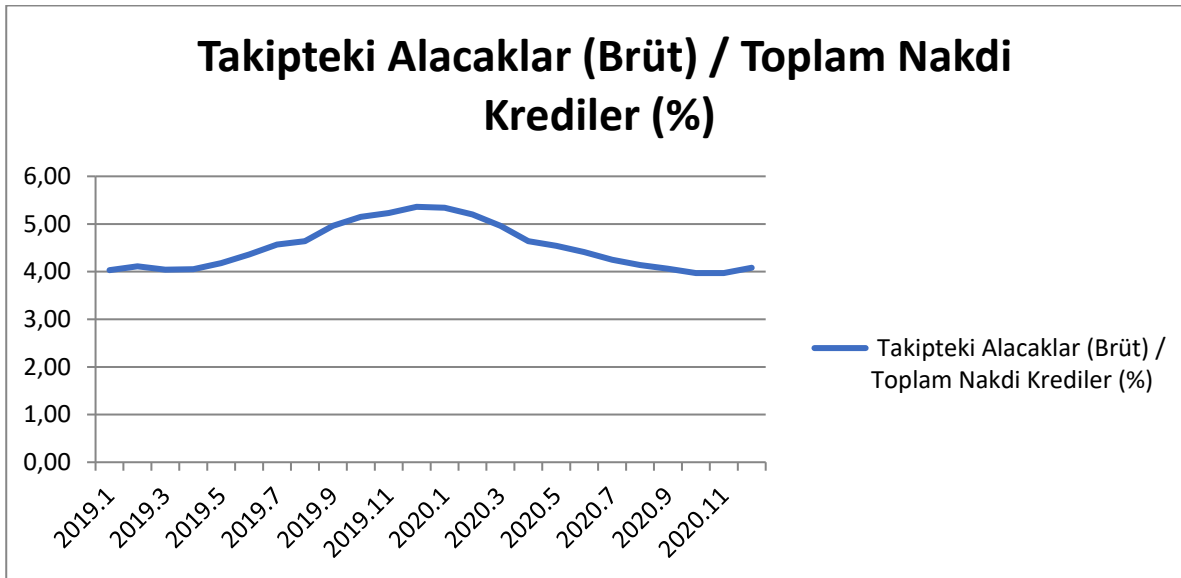
2019.2	98.393	5.511	103.904	2,64
2019.3	100.581	5.810	106.390	2,57
2019.4	102.408	6.177	108.585	2,53
2019.5	105.382	6.034	111.416	2,61
2019.6	110.087	6.140	116.227	2,75
2019.7	113.735	5.895	119.631	2,87
2019.8	117.535	6.263	123.798	2,90
2019.9	126.020	6.958	132.978	3,11
2019.10	132.435	7.075	139.510	3,23
2019.11	136.006	7.562	143.567	3,30
2019.12	140.152	10.610	150.763	3,36
2020.1	140.923	10.943	151.866	3,35
2020.2	141.261	11.361	152.622	3,24
2020.3	139.855	11.671	151.526	3,11
2020.4	139.146	12.407	151.553	2,90
2020.5	138.475	12.204	150.680	2,85
2020.6	138.279	12.627	150.906	2,82
2020.7	136.744	13.565	150.309	2,68
2020.8	136.430	14.438	150.867	2,58
2020.9	135.638	15.380	151.019	2,52
2020.10	135.293	16.559	151.852	2,44
2020.11	134.726	15.659	150.385	2,46
2020.12	138.160	14.400	152.560	2,50

Kaynak: BDDK

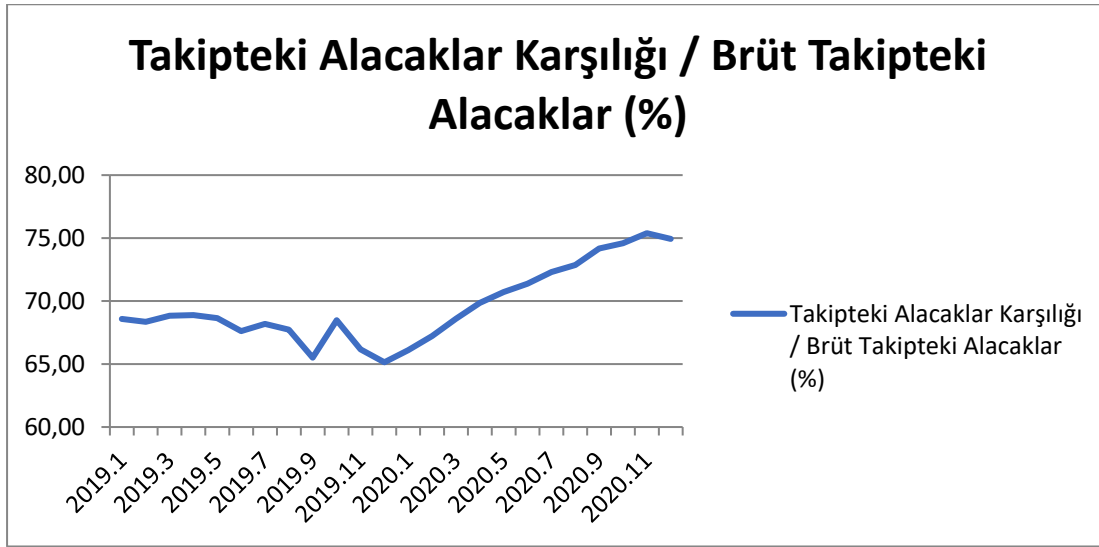
Şekil 4. Takipteki Alacaklar

Ayrıca Kasım ayı sonrasında takipli alacakların da artış trendinde olduğu görülmektedir. Benzer bir eğilim aktif kalitesinin göstergelerinden biri olan takibe dönüşüm oranı grafiğinde (Şekil 5) de gözlenmektedir. Aralık 2020 itibarıyla takibe dönüşüm oranı % 4.08'dir.

Şekil 5. Takibe Dönüşüm Oranı

Yukarıda belirtilen kredilerde sektörel yoğunlaşmaya paralel olarak, sektörel takibe dönüşüm oranlarında, inşaat sektörünün % 9,29 ile birinci sırada yani en sorunlu sektör olduğu gözlenmektedir. Toptan ticaret ve komisyonculuk sektörü % 5,72 ile ikinci, elektrik, gaz ve su kaynakları ürt. dağıt. san. Sektörü ise % 5,60 ile üçüncü sıradadır (BDDK,2021:15).

Şekil 6. Karşılıklar

Bilindiği üzere, karşılıkların takipteki alacaklara oranı sektörün kredi riskinin ölçülmesinde ve etkinliğinin analizinde kullanılan rasyolardan biridir (BDDK,2011:96; Liu,2014:10). Yani kredi riskinin bir göstergesi olarak sadece takipli krediler değil karşılıklar da kullanılabilir. Nitekim yukarıdaki grafikte (Şekil 6) de 2020 yılı başından itibaren karşılıkların hızla arttığı açıkça görülmektedir. Yani sektörde sorunlu krediler ertelenmesi nedeniyle ayrılan karşılıklar artırılmıştır. Ama hatırlanacağı üzere, global krizde sektörün, karşılıkların tahsili gecikmiş alacaklara oranını yüksek tutma politikası kredi kalitesini olumlu etkilemiş ve sektörün kırılganlıklara karşı direncini artırmıştı(BDDK, 2011:96). Aşağıdaki Tablo 3’de görüldüğü gibi 2008 yılında takibe dönüşüm oranı % 3,6 ve ayrılan karşılıklar % 81,4 iken, 2009 yılında bu oranlar sırasıyla % 5,4’e ve % 84,5’e çıkmıştır. Sonraki yıllara bakıldığında takibe dönüşüm oranı düştükçe ayrılan karşılıkların da düştüğü açıkça görülmektedir. 2018 yılında takibe dönüşüm oranı % 3,9 ve karşılıkların oranı % 68,3’tür. Yukarıdaki grafiğe (Şekil 6) tekrar bakıldığında Aralık 2019’da bu oranlar sırasıyla % 5,36 ve % 65,14 iken Aralık 2020’de takibe dönüşüm oranının % 4,08’e düşmesine rağmen karşılıkların oranı % 74,94’e çıktığı görülmektedir. Yine de sektörün sorunlu kredilerinin artması ya da sorunlu kredilerin ötelenmesinin önemli bir sorun olduğu düşünülmektedir.

Tablo 3. Sorunlu Krediler ve Karşılıkların Dağılımı (2008-2018)

Yıllar	Takipteki krediler (brüt) / toplam krediler ve alacaklar (%)	Özel karşılıklar / takipteki krediler (%)
2008	3,6	81,4
2009	5,4	84,5
2010	3,7	84,6
2011	2,7	80,4
2012	2,8	75,2
2013	2,7	77,4
2014	2,7	75
2015	3	76,1
2016	3,2	78,3
2017	2,9	79,8

2018

3,9

68,3

Kaynak: Sarı(2020:99)

Türkiye bankacılık sektörünün pasif yapısına yani özkaynak ve yükümlülüklerine bakıldığında, Aralık 2020 itibariyle mevduatların % 56,58 ile toplam yükümlülükler içerisinde en büyük paya sahipken, bankalara borçlar(alınan krediler) kaleminin payı %16,15 ve ihraç edilen menkul kıymetlerin payı %3,67 olduğu görülmektedir.

Toplam mevduatın, 1.546 milyar TL'si TP mevduat/katılım fonlarından, 1.619 milyar TL'si döviz tevdiat hesabı/katılım fonlarından ve 289 milyar TL'si kıymetli maden hesaplarından oluşmaktadır. Mevduatın %46'sı TP mevduat/katılım fonlarından, %47'si döviz tevdiat hesabı/katılım fonlarından ve %7'si kıymetli maden depo hesaplarından oluşmaktadır. Mevduatın %60'ı gerçek kişi mevduatından oluşurken, ticari ve diğer kuruluşlar mevduatının payı %36 ve resmi kuruluşlar mevduatının payı %4'tür. Açılış vadelerine göre, toplam mevduat içerisinde vadesiz mevduatın payı %32 ve 1-3 ay arası mevduatın payı %45'tir(BDDK,2021:18-19).

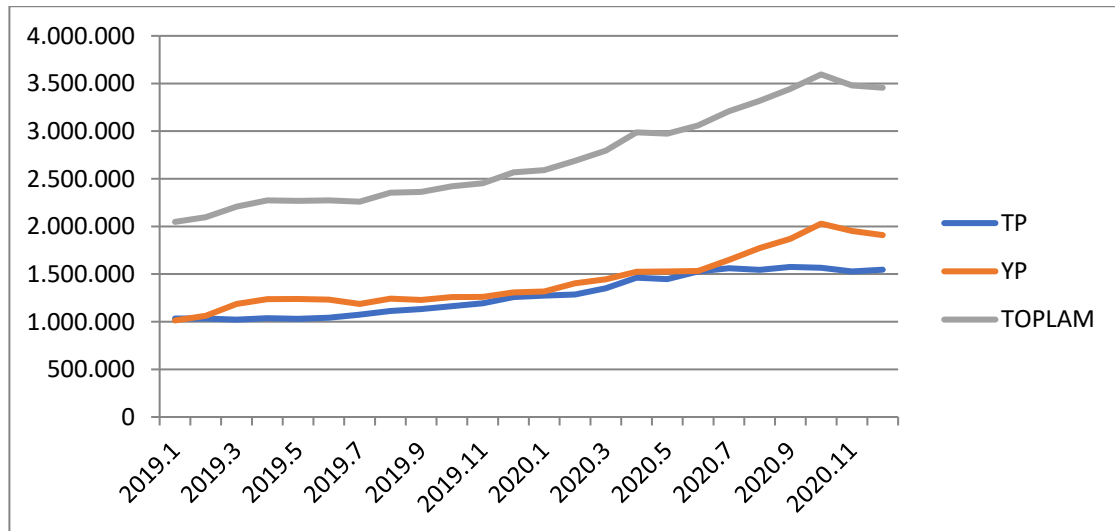
Tablo 4. Bankacılık Pasif Yapısı

	Mevduat %	Alınan Krediler	İhraç Edilen Menkul Kıymetler	Karşılıklar	Diğer	Toplam Yabancı Kaynaklar	Özkaynaklar
2019.1	53,04	18,16	4,53	1,03	23,24	88,97	11,03
2019.2	53,27	17,95	4,65	0,92	23,21	89,01	10,99
2019.3	53,33	17,06	5,04	0,86	23,71	89,53	10,47
2019.4	53,02	17,76	4,94	0,79	23,49	89,75	10,25
2019.5	53,14	17,22	4,93	0,81	23,91	89,72	10,28
2019.6	53,68	17,06	4,82	0,81	23,63	89,38	10,62
2019.7	54,21	16,88	4,65	0,93	23,34	89,10	10,90
2019.8	55,12	16,67	4,59	0,81	22,82	89,32	10,68
2019.9	55,28	15,38	4,52	0,89	23,93	89,10	10,90
2019.10	56,01	15,12	4,25	0,94	23,67	89,07	10,93
2019.11	56,34	14,88	4,27	0,90	23,61	88,94	11,06
2019.12	57,16	14,41	4,31	0,95	23,17	89,04	10,96
2020.1	57,15	14,52	4,23	1,02	23,08	88,86	11,14
2020.2	57,04	14,20	4,28	0,91	23,57	89,15	10,85
2020.3	57,39	14,30	4,32	0,93	23,05	89,75	10,25

2020.4	57,14	14,77	4,22	0,91	22,96	90,22	9,78
2020.5	56,30	14,93	4,35	0,93	23,50	89,66	10,34
2020.6	57,14	14,41	4,20	1,01	23,24	89,59	10,41
2020.7	57,12	14,18	4,01	0,95	23,74	89,95	10,05
2020.8	56,75	14,98	3,93	0,82	23,52	90,29	9,71
2020.9	57,37	15,18	3,97	0,83	22,66	90,52	9,48
2020.10	57,65	15,98	3,91	0,82	21,64	90,82	9,18
2020.11	56,83	15,17	3,78	0,91	23,30	90,40	9,60
2020.12	56,58	16,15	3,67	1,04	22,55	90,18	9,82

Kaynak: BDDK

Pasif kalemlerinin en önemli kalemi olan mevduatların payında 2020 yılında yani salgın sonrasında bir önceki yıla göre artış gerçekleşmiştir. Bu mevduatların dağılımını gösteren aşağıdaki grafikte (Şekil 7) de açıkça görülebilmektedir. Ersoy vd(2020:159)’ne göre, “kullandırılan kredilerin artması, takipteki kredilerin azalması, mevcut kredilerin vadelerinin ötelenmesi, diğer taraftan reel sektör ve diğer ekonomik birimlerinin pandemi döneminde faaliyet ve harcamalarının azalması” bankalardaki mevduatın normale göre artmasının en önemli nedenleri arasındadır. De Neef ve Schandlbauer’e(2020:4) göre de “pandemiye cevap olarak hanehalklarının banka hesaplarındaki tasarrufları artmıştır. Sonuç olarak, pandemiden kaynaklı yüksek riskle mücadele eden bankalar mevduat artışını deneyimlemiş ve cevap olarak da bu bankalar kredi arzını yükseltmiştir”. Ama Türkiye bankacılık sektöründe 2020 yılında mevduatların bilanço içindeki yüzdesi artsa da yukarıda (Tablo 1) aktif kalemlerini incelerken görüldüğü üzere rakamsal olarak artan kredilerin varlıklar içerisindeki yüzdesi azalmıştır.

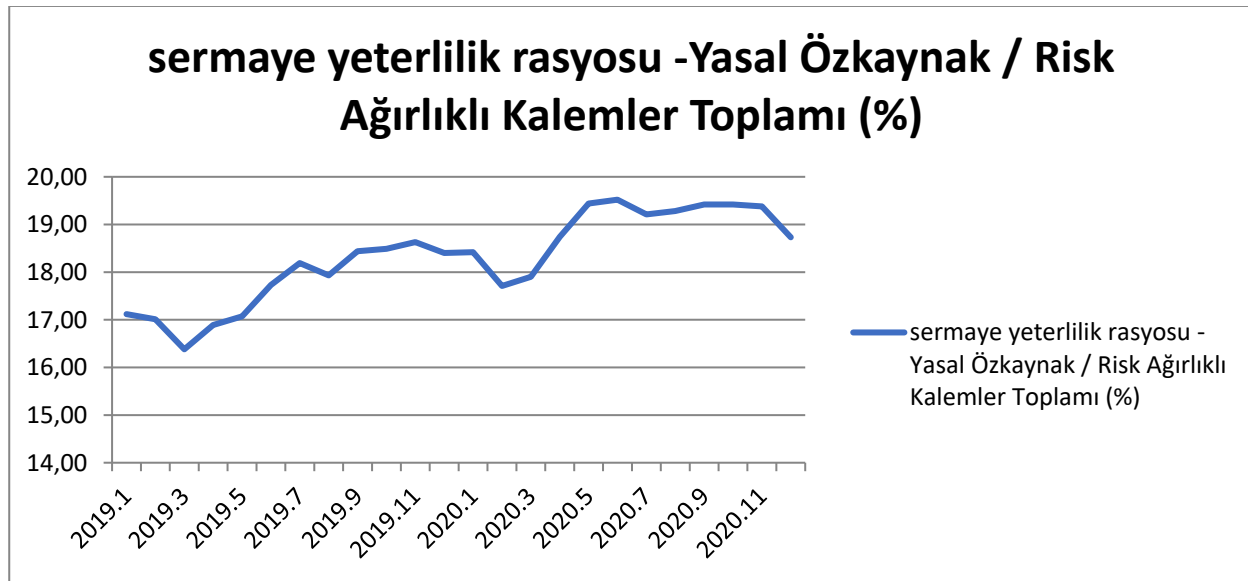

Şekil 7. Mevduatların Dağılımı

Burada dikkat çekici bir diğer gelişme ise YP mevduatlardaki artıştır. Kriz döneminde bankalar güven unsuru olarak görülmektedir (Gatev and Strahan, 2006; Gatev vd,2009, aktaran de Neef-Schandlbauer,2020:26). Ama bu 2020 yılında döviz kurundaki artış ve oynaklıklar nedeniyle TL’ye güven duyulmadığını göstermektedir.

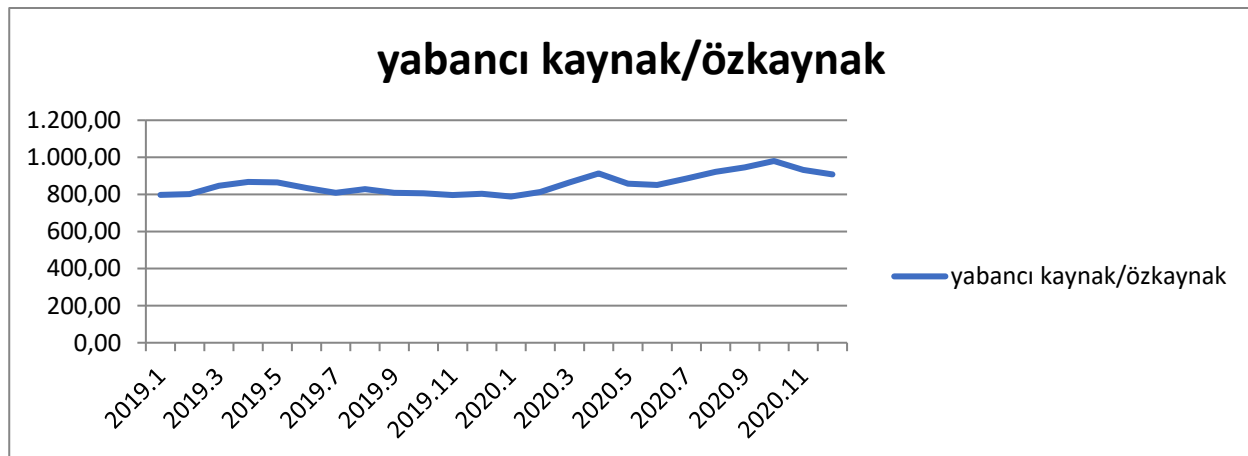
Yukarıdaki Tablo 4’de görüldüğü gibi, bankaların 2020 yılında aldıkları krediler ve ihraç edilen menkul kıymetler düşmüştür. Yani bankaların 2020 yılında mevduat dışında borçlanma imkanı azalmıştır. Buna rağmen mevduat artışı nedeniyle 2020 yılında toplam yabancı kaynaklar % 90’ın üzerine çıkmıştır. Diğer yandan Ağustos 2020’den itibaren özkaynakların oranının % 10’un altına düştüğü ve sermaye yeterlilik rasyosunun aşağı doğru eğilimli olduğu Şekil 8’de açıkça görülmektedir.

Türk Bankacılık Sektörünün sermaye yeterliliği oranı Aralık 2020 döneminde % 18,76 olarak gerçekleşmiştir. Banka sahiplik grupları ayrımında yerli özel banka grubunun sermaye yeterliliği standart oranı % 19,20 olup sektör ortalamasının üzerindedir. Fonksiyon grupları ayrımında sermaye yeterlilik oranları mevduat, katılım ile kalkınma ve yatırım bankalarında sırasıyla % 18,35; % 17,79 ve % 25,83 olarak gerçekleşmiştir (BDDK,2021: 21-22).

Şekil 8. Sermaye Yeterlilik Rasyosu

Bir sonraki grafikte (Şekil 9) ise yabancı kaynakların özkaynaklara oranının bir önceki yıla göre 2020 yılında arttığı söylenebilir. Bilindiği üzere bu oran finansal kaldıraç oranlarından biridir² ve borçluluk göstergesidir. Salgın sonrasında Türkiye bankacılık sektörü finansal kaldıraç oranı yükselmiştir. Tüm bu gelişmeler Covid-19 salgınının yol açtığı kriz ortamının yarattığı olumsuz sonuçlardır.

Şekil 9. Finansal Kaldıraç Oranı

² Literatürde kaldıraç oranı ile ilgili çeşitli tanımlamalar olmakla birlikte, en yaygın olarak kullanılan oranlar, aktif/özkaynak ve borç/özkaynak oranlarıdır (Kaya ve Köksal,2018:13).

Bankacılık aktif-pasif yapısına ilişkin tespitlerden sonra sektörün kârlılık oranlarına da bakmak gerekmektedir. Aşağıdaki Tablo 5’de de görüleceği üzere 2019 yılının aynı ayına göre 2020 yılında az oranda artışlara rağmen sektörün özellikle aktif kârlılığı 2020 yılı son 3 ayında düşmüştür. Aynı durumun özkaynaklardaki azalışa rağmen özkaynak kârlılığı için de geçerli olduğu söylenebilir. Nitekim 2020 yılının Ekim ve Kasım aylarında bir önceki yılın aynı aylarına göre özkaynak kârlılığındaki artış yönlü pozitif değişim Aralık ayında negatife dönmüştür.

Tablo 5. Kârlılık Tablosu

	Aktif Kârlılığı (ROA)	% değişim (bir önceki yılın aynı dönemine göre)	Özkaynak Kârlılığı (ROE)	% değişim (bir önceki yılın aynı dönemine göre)
2019.1	0,08		0,77	
2019.2	0,17		1,53	
2019.3	0,31		2,95	
2019.4	0,40		3,82	
2019.5	0,48		4,67	
2019.6	0,60		5,89	
2019.7	0,68		6,67	
2019.8	0,79		7,76	
2019.9	0,87		8,52	
2019.10	0,99		9,72	
2019.11	1,11		10,95	
2019.12	1,16		11,48	
2020.1	0,17	0,09	1,59	0,82
2020.2	0,33	0,16	3,05	1,52
2020.3	0,34	0,03	3,21	0,26
2020.4	0,41	0,01	3,99	0,17
2020.5	0,55	0,07	5,49	0,82
2020.6	0,61	0,01	6,12	0,23
2020.7	0,77	0,09	7,71	1,04
2020.8	0,83	0,04	8,45	0,69
2020.9	0,88	0,01	9,07	0,55
2020.10	0,93	-0,06	9,78	0,06

2020.11	1,05	-0,06	11,18	0,23
2020.12	1,07	-0,09	11,36	-0,12

Kaynak: BDDK

5. ÖZET VE SONUÇ

Türkiye finansal sistemi aktif büyüklüğünün % 83'ünü bankalar oluşturur. Yani Türkiye finansal sistemi banka temelli bir finansal sistemdir. Dolayısıyla bankacılık sistemik öneme sahiptir. Sektör bilançosu makroekonomiden etkilenir ve etkiler. Covid-19 salgınının yarattığı kriz ortamından da etkilenmiş ve etkilenmeye devam etmektedir.

2020 yılı başlarından itibaren sektörde mevduatlar hızlıca artmıştır. Zira kriz zamanları bankalar güven unsurudur. Haziran 2020'den sonra TP ile YP mevduat arasındaki makas YP lehine artmıştır. Salgının yarattığı kriz koşulları nedeniyle mevduatın krediye dönüşüm oranının düştüğü ve düşme eğiliminin devam ettiği görülmektedir. Buna rağmen destek tedbirleri kapsamında kullanılan ya da yenilenen krediler nedeniyle kredilerin 2020 yılında arttığı ama aktif payının düştüğü görülmektedir. YP kredilerde artış eğiliminin Ekim 2020'den itibaren düştüğü görülmektedir. Bu da toplam kredilerin eğilimini düşme yönünde etkilemiştir. 2020 yılı boyunca takipli krediler artmıyor görünürken ayrılan karşılıkların oranındaki hızlı artış dikkat çekicidir. Oysa ekonominin gerilediği dönemlerde sorunlu krediler artar. Bu aksi durum destek tedbirleri kapsamında vadesi gelen taksitlerin ötelendiği ya da ödenmeyen kredilerin yenilendiği ile açıklanabilir. Ayrıca Ekim ayı sonrasında takipli alacakların da artış trendinde olduğu görülmektedir. Kredi riskinin göstergesi sadece takipli krediler değil karşılıklar da bir başka göstergedir. Sektörün sorunlu kredilerinin artması ya da sorunlu kredilerin ötelenmesi önemli bir sorundur.

Son olarak Türk bankacılık sektörünün sermaye oranının yüksek olmasına rağmen finansal kaldıraç oranının arttığını da belirtmek gerekmektedir. Tüm bu gelişmeler sonucunda sektörün aktif karlılık oranının özellikle son 3 ayda önceki yılın aynı dönemine göre azaldığı da görülmektedir. Sorunlu kredilerin artışı ve kârlılığın azalması, finansal kırılganlıkları artırır o da ekonominin kırılganlığını tetikler. Bankacılığın Covid-19 pandemi tedbirlerine ilişkin etkin kullanımının bedeli ağır olabilir. Bu nedenle gerçek kişi ve firmalara bankalar aracılığıyla verilen desteklerin bankaların bilançolarını bozmayacak şekilde yapılması gerekmektedir.

105

KAYNAKÇA:

Arslan, İ., ve Bayar, İ.(2020). "Covid-19 Salgını, Ekonomik Etkileri ve Küresel Ekonominin Geleceği". *Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 19(COVID-19 Special Issue), 87-104.

Bayar, M., ve Varışlı, N.(2020)."Covid-19 Pandemisinin Türkiye'de Tüketici Kredileri Hacmi Üzerindeki Etkisi: 2013-2020 Dönemi Zaman Serisi Analizi". *Anadolu Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 21(3), 85-99.

BDDK (2011). Bankacılıkta Yapısal Gelişmeler.

BDDK(2021), Aralık 2020 Temel Göstergeler Raporu, https://www.bddk.org.tr/ContentBddk/dokuman/veri_0014_47.pdf

BDDK(2021) Aylık Bültenler, www.bddk.org.tr

Bekçi, İ., Eda, K. Ö. S. E., ve Aksoy, E.(2020). "Covid-19'un Türkiye'de Bankalar Üzerindeki Ekonomik Etkisine Dair Bir Tahmin". *Ekonomi Politika ve Finans Araştırmaları Dergisi*, 5(Özel Sayı), 185-205.

- Beybur, M., ve Çetinkaya, M. (2020). "Covid-19 Pandemisinin Türkiye’de Dijital Bankacılık Ürün Ve Hizmetlerinin Kullanımı Üzerindeki Etkisi". *Uluslararası Batı Karadeniz Sosyal ve Beşeri Bilimler Dergisi*, 4(2), 148-163.
- Çolak, G., ve Öztekin, Ö. (2020). The Impact of COVID-19 Pandemic on Bank Lending Around the World. SSRN 3712668.
- Duran, M. S., ve Acar, M.(2020). "Bir Virüsün Dünyaya Ettikleri:Covid-19 Pandemisinin Makroekonomik Etkileri". *International Journal of Social and Economic Sciences*, 10(1), 54-67.
- Dursun-de Neef, H. Ö., ve Schandlbauer, A.(2020). "COVID-19 and Bank Loan Supply". *Available at SSRN 3642522*.
- Ersoy, H., Gürbüz, A. O., ve Fındıkçı, M. (2020). "Covid-19'un Türk Bankacılık Ve Finans Sektörü Üzerine Etkileri, Alınabilecek Önlemler". *İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 19(37), 146-173.
- Fırat, M.(2020). "Covid-19 Krizi ve IMF Destekli Maliye Politikalarının Gerekliliği". *Ekonomi İşletme ve Maliye Araştırmaları Dergisi*, 2(3), 209-222.
- Güler, H.N.(2020). "Bankacılık Sektöründe Covid-19 Pandemisine Yönelik Tedbirler", International Conference on Covid-19 Studies, June 21-23, Ankara.
- Kaya, E. ve Köksal, Y.(2018). "Türk Bankacılık Sisteminde Kaldıraç Döngüsellliği". *İşletme Ekonomi ve Yönetim Araştırmaları Dergisi*, 1(2), 7-20.
- Lagoarde-Segot, T., ve Leoni, P. L. (2013). "Pandemics of the poor and banking stability". *Journal of Banking & Finance*, 37(11), 4574-4583.
- Leoni, P. L.(2013). HIV/AIDS and banking stability in developing countries. *Bulletin of Economic Research*, 65(3), 225-237.
- Li, X., Xie, Y., ve Lin, J. H.(2021). "COVID-19 outbreak, government capital injections, and shadow banking efficiency". *Applied Economics*, 53(4), 495-505.
- Liu, C.(2014). "Herding Behavior in Bank Lending: Evidence from U.S. Commercial Banks". Trinity Western University.
- Minsky, H.P.(2013). *İstikrarsız Bir Ekonominin İstikrarı* (Çeviren.O.Esen).Efil Yayınevi.
- Mishkin, F.S. (2007/2011). *Para, Bankacılık ve Finansal Piyasalar İktisadı* (çev.N.Engin, S.Şahin, S.Çiçek ve Ç.Boz).Akademi Yayıncılık,203,205-214,236,599-605.
- Şensoy, N., Bayraktar, O., ve Arslan, H.(2020). Covid-19 salgınının neden olduğu ekonomik duraksamanın katılım bankaları üzerindeki etkileri. İstanbul Ticaret Üniversitesi İslam Ekonomisi ve Ekonomik Sistemler Uygulama ve Araştırma Merkezi araştırma raporu, No:1.
- TCMB(2020a).Enflasyon Raporu 2020-II.
- TCMB (2020b).Koronavirüsün Olası Ekonomik ve Finansal Etkilerine Karşı Alınan Tedbirlere İlişkin Basın Duyurusu, Sayı:2020/16.
- TCMB (2020c).Koronavirüsün Olası Ekonomik ve Finansal Etkilerine Karşı Alınan Tedbirlere İlişkin Basın Duyurusu, Sayı:2020/21.
- TCMB (2020d).Yatırım Taahhütlü Avans Kredisi Kullandırılmasına İlişkin Basın Duyurusu, Sayı:2020/32.